

KÜRESEL TİCARETTE GELİŞMELER ve DTÖ GENEL DİREKTÖR SEÇİMİNİN ÜÇÜNCÜ SAFHASI

GİRİŞ

2020 yılının, küresel ticaret düzeni bakımından sıkıntılı bir yıl olduğu, ülkeler arasında ticari gerginliğin giderek arttığı, liberal ekonomik düzenin devamı konusunda şüphelerin çoğaldığı ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurallı ticaret bakımından merkezi rolünün sorgulandığı bir dönem olarak tanımlanması olasıdır.

Gerçekten de Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında devam eden ticaret ve teknoloji yarışmasının ticaret savaşına dönüşmesi 2020 yılı içinde belirsizliği artıran bir unsur olarak ön plandaydı. DTÖ'de çağın gerektirdiği yeni kuralların oluşturulmasında esasen ciddi bir sıkıntı hüküm sürüyordu. Anlamlı olarak en son çok taraflı düzenleme Uruguay Turu 1994 yılında gerçekleştirilmişti. Gereksinim duyulan yeni alanların çok taraflı sistem içinde düzenlenmesi çabaları ise 1995 yılından bu yana önemli bir sonuç vermemişti. Ticaretin kolaylaşması alanında varılan mutabakat ise, Dünya Ticaret Örgütüne yeterli ivmeyi vermekten uzak olmuştu. Bu düzenleme genel hatlarıyla ihracat potansiyeli yüksek olmaları dolayısıyla Gelişmiş Ülkeler (GÜ) lehine olmuş ve küresel ticarete katkısı sınırlı kalmıştı.

Ayrıca küresel olarak "korumacılık" eğilimlerinin yaygın olarak uygulanmasının yarattığı sorunlar tartışılıyordu. Uluslararası kurallı ticaretin DTÖ merkezli çok taraflı (multilateral) bir olgu olmaktan çıkıp, Amerika, Avrupa ve Çin etrafında "üçlü kümelenen" çoklu (plurilateral) bir düzene doğru evrilmeye başladığı savları destek buluyordu. DTÖ'nün kurallı ticaretin merkezi olma özelliğinin sorgulandığı ortamda bir de Genel Direktörün zamanından önce istifa etmesi ile ortama bir belirsizlik daha ilave edilmişti. Böyle bir arka planın hâkim olduğu küresel ticaret ortamının sıkıntılarına 2020 yılı başlarında yeni bir belirsizlik, COVID-19 salgını ilave olmuştur.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

Yılın başlarında beklenmedik şekilde ortaya çıkan ve ilk başlarda mahiyeti yeterince tanımlanamayan COVID-19 salgınının giderek “kurbanlarından” biri de kurallı ticaret olarak nitelendirilebilir. Küresel ticaret, etkisi yeterince kestirilemeyen yeni bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. DTÖ’nün normal şartlarda üstesinden gelmekte zorlandığı bu gelişmelere COVID-19 dolayısıyla ülkelerin aldığı önlemlerin ilavesi belirsizlik ortamını daha da derinleştirmiştir.

Salgın nedeniyle ülkelerin almak zorunda kaldıkları önlemler, kişisel seyahat ve temas olanaklarını kısıtlamak suretiyle hizmet arzı ile tüketim alışkanlıklarının değişmesine neden olması yanında üretim kabiliyetlerini büyük ölçülerde gerilemesi sonucunu doğurmuştur. Ülke yöneticileri ilk başta aldıkları önlemlerle, salgının yarattığı ekonomik krizin istihdam yönüne odaklanmışlardır. Böylece ekonomik krizin kitleler üzerinde etkisinin hafifletilmesi ön plana çıkmıştır. Bazı ülkeler kısa çalışma düzeni sağlamak, işçi çıkarmayı yasaklamak ve uygun koşullu krediler vermek gibi uygulamaları tercih etmişlerdir. Diğerleri ise doğrudan vatandaşlara fon dağıtmışlardır. Bu şekilde açıklanan teşvik paketleri ülkelerin Gayrı Safı Yurt Hasıllarının %10’u seviyesine çıkan büyüklüklere ulaşmıştır.

Bütün bu karamsar tablo içinde, DTÖ Genel Direktörünün seçimi sürecinde sağlanan ilerleme ve Ekim ayı başında DTÖ tarafından küresel ticarete ilişkin yapılan açıklama dikkati çekmektedir.

DTÖ GENEL DİREKTÖR SEÇİMLERİNDE ÜÇÜNCÜ SAFHA

DTÖ Genel Kurul Başkanı 18 Eylül tarihinde, DTÖ üyesi olan 164 ülkenin temsilcileri ile yapılan istişareler sonucunda sekiz adayın beşe indiğini açıklamıştı.² Bu defa Genel Kurul Başkanı 8 Ekim tarihinde üye ülkelerin temsilcileri ile yapılan istişareler sonucunda Genel Direktör adaylarının ikiye indirilmesi konusunda mutabakat sağlandığını ilan etmiştir.³ Bu son iki aday ile ilgili görüşmelere devam edilmesi ve Kasım ayı başında düzenlenecek DTÖ Genel Kurul Toplantısında yeni Genel Direktör ilan edilmesi hedeflenmektedir. Seçimin sonuçlanacağı tarih 7 Kasım olarak ilan edilmiştir. Sadece istişarelere dayanarak, 164 üye ülkenin tamamının üzerinde mutabakat sağladığı aday seçilmiş (select) olacaktır. Son tura kalan adaylar şunlardır:

- **Nijerya’dan Ngozi Okonjo-Iweala** Standard Chartered Bank’ın Yönetim Kurulu üyesidir ve 25 yıllık Dünya Bankası kariyerinde bankanın iki numarası olarak görev üstlenmiştir. Maliye Bakanı olarak görev yapmıştır.
- **Güney Kore’den Yoo Myung-hee** Ticaret Bakanı olarak görev üstlenmiştir. Ticaret konularındaki ehliyeti dikkati çekmektedir.

Son tura kalacak adayların kadın olması esasen bekleniyordu. Bugüne kadar Genel Direktörlük görevini üstlenen yöneticilerin erkek adaylar arasından seçilmesi uygulamasının değiştirilmesi beklentisi güç kazanmıştı. Bir diğer dikkate alınan husus, görevi üstlenen şahsiyetlerin coğrafi dağılımı oldu. Bugüne kadar GATT ve DTÖ’nün Genel Direktörlük görevlerini 72 yıllık dönem içinde 59 yılı Avrupalı (İngiliz, İsviçre, İrlanda, İtalyan, Fransız) 6 yılı Asyalı (Yeni Zelanda, Tayland) ve 7 yılı Güney Amerikalı (Brezilya) asıllı yöneticiler üstlenmişlerdir. Bu bakımdan Afrikalı ve Asyalı adayların şanslarının yüksek söyleniyordu. Ayrıca DTÖ’nün etkinliğinin ciddi olarak sorgulanması nedeniyle yeni Genel Direktörün siyasi

²https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2020/notlar/dunya_ticaret_orgutu_genel_direktorlugu_secimlerinde_ikinci_a_sama.pdf

³https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/dqsel_08oct20_e.htm

ağırlığının bulunması gerektiği ifade ediliyordu. Son tura kalan iki adayın da bu beklentileri karşılayacak özellikleri bulunmaktadır.

Diğer dikkati çeken bir husus, her iki adayın özgeçmişlerinde, eğitimleri dâhil Amerika ile girift ilişkileri ayrıntılı olarak yer almasıdır.⁴

Nijeryalı adayın ticaret konularında derin bilgi sahibi olmamasına karşın uluslararası bir finans kurumu olan Dünya Bankasının iki numarası olarak başarılı görev yaptığı ve çokuluslu konularda çözüm sağlayıcı önemli bir birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Uluslararası etkinliği bulunan "Financial Times" yayın kurulu her iki adayın da yeterli olduğunu belirtmekle beraber açık olarak Nijeryalı adayı desteklediğini ilan etmiştir.⁵ Ayrıca yine uluslararası finans ve ekonomi konularında saygınlığı bulunan "Project Syndicate" yayın organında İrlanda eski Cumhurbaşkanı Mary Robinson'un da yer aldığı 15 Avrupalı, Afrikalı ve Amerikalı tanınmış bilim adamları ve sivil toplum kuruluşları yöneticileri tarafından ortak bir çağrı yapılarak Nijeryalı aday desteklenmiştir.

Güney Koreli adayın uluslararası ticaret konularındaki 30 yıllık birikimi dolayısıyla etkinliği genel kabul görmektedir. Koreli adayın ticari konularda ehliyeti teslim edilmekle beraber Kore'nin Çin ve Japonya ile ticari ve siyasi anlaşmazlık konuları bulunması dolayısıyla DTÖ'de tam bir "uzlaşma" sağlaması güç görünmektedir.

KÜRESEL TİCARET BEKLENTİSİNDE DEĞİŞİM

DTÖ yılda iki defa Nisan ve Ekim aylarında uluslararası ticaret konusunda beklentilerini ve tahminlerini yayınlamaktadır. Nisan ayında DTÖ Sekreteryası tarafından yapılan değerlendirmede, uluslararası ticaretteki daralmanın 2008 krizinde yaşananndan bir kat daha fazla olacağı belirtilmiş ve küresel ticaretin 2020 yılında % 12,9 küçüleceği açıklanmıştır.

Bu defa 6 Ekim tarihinde yayınlanan DTÖ'nün yılsonu tahmini ile ilgili raporunda ise, küresel mal ticaretindeki daralmanın azalarak % 9,2 oranında gerçekleşmesinin beklendiği ifade edilmiştir.⁶ Aynı şekilde raporda ticaretin 2021 yılında ise % 7,2 oranında artacağı tahminine yer verilmektedir. Raporda bu beklenen iyileşmenin Asya ülkelerinde görülen güçlü toparlanmanın yanı sıra ülkelerin aldıkları sert önlemleri Haziran ve Temmuz aylarında gevşetmelerinin neden olduğu da kayıtlıdır. Salgın dolayısıyla kişisel koruma ürünleri talebinin ikinci çeyrekte % 92 oranında artış göstermesi ticarete iyileşmenin bir diğer nedeni olarak kaydedilmiştir.

Diğer taraftan raporda küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) 2020 yılında % 4,8 daralacağı ancak 2021 yılında ise % 4,9 oranında yükseleceği belirtilmektedir. DTÖ raporunda hızlı yükseliş gösteren kamu borçlarının uzun vadede ekonomik büyümeye, GSYH'ye ve ticarete olumsuz etkisinin olmasının beklenildiği ve özellikle gelişme yolundaki ülkelerin borç yüklerinin küresel ticareti etkileyecek olumsuz bir unsur olarak ortaya çıkmasının tahmin edildiği kaydedilmiştir.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2020 yılına ait beklentilerini açıkladığı Ekim 2020 raporunda ise, küresel ekonominin yukarıya doğru tırmanmaya başladığı ayrıca küresel ticaretin Haziran tahminini yukarı doğru % 1,5 düzelterek 2020 yılında daralmanın % 10,4 olmasını beklendiği

⁴ https://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/dgtsel20_e/dgtsel20_e.htm

⁵ Editorial Board, "A challenging time awaits WTO's next chief", Financial Times; 15 Ekim 2020

⁶ https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr862_e.htm

açıklanmıştır.⁷ Raporda 2021 yılı için küresel büyümenin ise % 5,2 olarak gerçekleşmesi tahmininde bulunulmuştur.

SON SÖZ

Uluslararası ticaret düzeninin karşı karşıya olduğu meydan okumaların arttığı bir dönemde çok taraflı sistemin ana unsurlarından birisi olan DTÖ'nün mevcut sorunları çözmeye ve henüz küresel planda düzenlenmemiş hizmetler ticareti, dijital vergi, elektronik ticaret, datanın korunması gibi konularda yeni çok taraflı mutabakatlar sağlamaya en yakın çok taraflı örgüt olma özelliğinin önemsenmesi beklenir. Başka bir ifade ile DTÖ kurulmamış olsa idi dahi yine bugünkü şekliyle oluşturulması gerekirdi.

Gelinen aşamada, çok taraflı çözümlerin bulunması arayışından giderek uzaklaşıldığı ve kurallı ticaret düzeninin ABD, Avrupa ve Çin'den oluşan üç "kümeli" düzene doğru evrildiği savının güç kazandığı görülmektedir. Bu bakımdan DTÖ Genel Direktörünün üstesinden gelmesi gereken hususlar kısaca, çok taraflı kurallı ticaret açısından yaşamsal sorunlara çözüm üretebilmesi ve meydan okumalara karşılık verecek düzeni oluşturabilmesidir. Genel Direktörün, DTÖ'nün başat ülkeler arasındaki farklı yaklaşımları giderecek formüller üretmesine olanak sağlayacak şekilde taraflara güven telkin etmesi gerekir. Tabiatıyla küresel ticaretin serbestleşmesi her şeyden önce üye ülkelerin tavrına bağlıdır. Bağlayıcı hukuk kuralları üreten DTÖ ancak üye ülkelerin yapacakları tercihler ile şekillenmektedir.

Küresel ticaret ve finans konularında en saygın çok taraflı örgüt olan IMF ve DTÖ'nün 2021 yılı tahminlerinin yukarı doğru düzeltmeleri olumlu bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Bununla beraber, her iki raporda da "belirsizlik" unsuruna geniş yer verilmiş olması ve beklentilerin salgının bundan sonraki seyrine ve ülkelerin salgın dolayısıyla alacağı önlemlere bağlı olarak şekilleneceğinin vurgulanması dikkati çekmektedir.

⁷ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020#Full%20Report%20and%20Executive%20Summary>